

УДК 336.011

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-1-27>

Юдіна С.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету

Саранча О.М.

аспірантка кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету

Yudina Svetlana

Doctor of Economics, Professor,
Head of Finance and Accounting,
Dnipro State Technical University
Kamianske, Dnipropetrovsk region, Ukraine

Sarancha Olga

postgraduate, departments of finance and accounting
Dnipro State Technical University
Kamianske, Dnepropetrovsk region Ukraine

ВПЛИВ ДЕПОЗИТІВ НА ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

IMPACT OF DEPOSITS ON WELFARE OF THE POPULATION OF UKRAINE

У статті досліджено закономірності та особливості накопичення домогосподарств в Україні. Зазначено, що в сучасних умовах в Україні зростає роль депозиту у формуванні фінансових ресурсів вітчизняних домогосподарств. Коротко проаналізовано рівень добробуту у європейських країнах та у світі загалом. Наведена динаміка рівня добробуту в Україні. Проаналізовано рівень депозитів населення в Україні, депозити на одне домогосподарство, пасивні доходи від депозитів на одне домогосподарство у гривнях та у доларовому еквіваленті. Визначено основні чинники незадовільного рівня накопичень населення в Україні, такі як: стан загального економічного розвитку; показники рівня життя населення; чинники розвитку сфери депозитних послуг та інші. Зроблено висновки щодо необхідності розвитку депозитів домогосподарств в Україні, тому що вони позитивно позначаються на добробуті домогосподарств.

Ключові слова: добробут, фінансові ресурси, накопичення, депозити, споживання, доходи.

В статье исследованы закономерности и особенности накопления домохозяйств в Украине. Отмечено, что в современных условиях в Украине выросла роль депозита в формировании финансовых ресурсов отечественных домохозяйств. Коротко проанализирован уровень благосостояния в европейских странах и в мире в целом. Приведена динамика уровня благосостояния в Украине. Проанализирован уровень депозитов населения в Украине, депозиты на одно домохозяйство, пассивные доходы от депозитов на одно домохозяйство в гривнях и в долларовой эквиваленте. Определены основные факторы неудовлетворительного уровня накопленных населения в Украине, такие как: состояние общего экономического развития; показатели уровня жизни населения; факторы развития сферы депозитных услуг и другие. Сделаны выводы о необходимости развития депозитов домохозяйств в Украине, потому что они положительно сказываются на благосостоянии домохозяйств.

Ключевые слова: благосостояние, финансовые ресурсы, накопления, депозиты, потребление, доходы.

Real household savings can characterize welfare levels in combination with other indicators. Considering that the well-being of the population is the main priority of the Ukrainian state, then further search for ways of its growth actualises the problems raised in the article. The purpose of the article is to find out the impact of population savings on well-being and to determine the factors behind such an impact. The realization of this goal necessitated the following tasks: a brief analysis of approaches to determining the well-being of the population; defining one's vision of determining well-being based on providing the population with real financial resources; analysis of literary and online resources to assess the level of well-being of Ukrainians in comparison with other countries; analysis of savings of domestic households, including through deposits into deposit accounts. To achieve this goal, a system of general and special methods of research was used: theoretical generalization, abstract-logical and scientific abstraction – in clarifying the concepts of «population well-being» and identifying factors affecting the well-being of the population,

horizontal analysis – to study the dynamics of household deposits; comparison – to compare the well-being of Ukrainians with other countries. The scientific novelty of the results obtained is the further development of approaches to determining the well-being of the population, factors that influence well-being in order to identify trends and develop proposals for harnessing its growth potential in Ukraine. The article examines patterns and features of household accumulation in Ukraine. It is noted that in the current conditions in Ukraine the role of deposit in the formation of financial resources of domestic households has increased. The level of well-being in European countries and in the world as a whole is briefly analyzed. The dynamics of welfare level in Ukraine is presented. The level of household deposits in Ukraine, deposits per household, passive income from deposits per household in UAH are analyzed. and in dollar terms. The main factors of unsatisfactory level of population accumulation in Ukraine are determined, which are as follows: state of overall economic development; indicators of living standards of the population; factors of development of deposit services and others. Conclusions have been made about the need to develop household deposits in Ukraine, as they have a positive effect on household welfare.

Keywords: welfare, financial resources, savings, deposits, consumption, income.

Постановка проблеми. Добробут населення є основним пріоритетом держави. Проте рівню добробуту, показникам, що його характеризують, вітчизняна офіційна статистика не приділяє уваги. Незрозуміло, що політики мають на увазі, проголошуючи за мету підвищення добробуту українців. Водночас соціологічні дослідження показують наявність нерівності за доходами, майнового розшарування суспільства, невдоволеності значної частини населення матеріальним становищем своєї родини.

Наявні накопичення населення можуть також характеризувати рівень добробуту. Бо наявне майно, накопичення, інша власність дають змогу відчувати себе захищеним навіть в умовах погіршення соціально-економічного становища в країні та не змінювати звичайний стиль життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами визначення добробуту населення займалися такі фахівці, як: В. Близнюк, О. Грішнова, Кузнєцов, Е. Лібанова, В. Можина, Н. Римашевська, Л. Семів та інші.

У зарубіжних країнах учені першими почали досліджувати домогосподарства та напрями формування ними фінансових ресурсів. Ці дослідження зумовили формування окремого напрямку під назвою «економіка добробуту». Зокрема, цими питаннями займалися такі науковці, як С. Браун, Р. Джексон, Дж. Стиглиц, Д. Хохич та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Як вітчизняні, так і закордонні науковці приділили багато уваги дослідженню добробуту домогосподарств, сформувавши теоретичні основи економіки домогосподарств, але залишаються не досить дослідженими питання накопичення населення, багатства українців та впливу рівня накопичення на рівень добробуту. Тому проблеми щодо визначення основних аспектів підвищення накопичень українців є актуальними та своєчасними.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – аналіз впливу накопичень населення на добробут та визначення чинників такого впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У фаховій літературі часто вживається термін «суспільний добробут», який першими стали використовувати в 70-ті роки американські економісти У. Нордхауз і Дж. Тобін.

Подальші дослідження виокремили поняття «чистий економічний добробут суспільства», де, крім інших показників, враховується і діяльність до-

могосподарств, час на освіту, розвиток, виховання дітей тощо [1].

Виходячи з наведеного підходу до визначення чистого економічного добробуту суспільства та відсутності відповідних статистичних даних, зрозуміло, що коректно розрахувати цей показник неможливо.

Зрозуміло, що категорія «добробут населення» є похідною від вищезгаданих категорій. Для сучасних держав категорія «добробут населення» має бути базовою у формуванні соціально-економічної політики. Добробут населення зумовлює тенденції розвитку людського капіталу, формування середнього класу, ділову активність фізичних осіб тощо.

Водночас домогосподарство є одним із секторів національної фінансової системи, і його добробут зумовлений усією системою розподільних та перерозподільних відносин. Формою прояву цих відносин є доходи та фінансові ресурси населення.

Є декілька методологічних підходів до визначення та оцінки добробуту населення, основними з яких є:

- класичний підхід визначення рівня добробуту населення через суспільний добробут;
- підхід якості розвитку;
- підхід рівня та якості життя.

Вітчизняні фахівці запропонували визначати добробут населення як цільову функцію від таких факторів, як: депозитні вклади в банку, видані кредити, витрати домогосподарств.

Традиційним показником добробуту в країні вважається розмір ВВП (валового внутрішнього продукту) на душу населення та коефіцієнт людського розвитку, який розраховують з урахуванням традиційного показника та оцінки тривалості життя й освіченості (писемності).

Виходячи із вищевикладеного, традиційний показник для визначення добробуту населення є недостатнім.

Тобто наведені підходи не дають змоги коректно визначити рівень добробуту населення через складність розрахунку показників якості та способу життя, та й витрати статистичні дані коректно не наводять (маємо на увазі тіньові витрати).

Тому вважаємо, що на сучасному етапі добробут населення можна визначити через систему показників, що забезпечують його життєдіяльність та розвиток. До таких показників можна віднести їх сукупність, що характеризує реальний обсяг фінансових ресурсів та систему суспільних благ, які отримує населення.

У структурі фінансових ресурсів можна виокремити власні та запозичені ресурси. До основних власних фінансових ресурсів належать: реальна заробітна плата, пенсія, накопичення, стипендія та інші [2].

Швейцарська міжнародна фінансова група Credit Suisse Group здійснює щорічне дослідження добробуту домогосподарств України. Згідно з їхніми дослідженнями добробут українців за 12 місяців (середина 2015 – середина 2016 року) знизився на 18,5%, або на \$10 млрд, і оцінюється в \$44 млрд [3].

З дослідження, наведеного Швейцарською міжнародною фінансовою групою Credit Suisse Group, можна дійти висновку, що є дві групи чинників, що зумовлюють добробут у довгостроковому та короткостроковому періоді.

Так, у довгостроковому періоді основними є: динаміка економічних показників розвитку країни, рівень організованих заощаджень і фактор демографії.

У короткостроковому періоді добробут залежить від курсу національної валюти та відповідної зміни вартості власних активів.

Під впливом факторів короткострокових чинників починаючи з 2014 року відбулося суттєве зниження рівня добробуту українців.

У підсумку ринкова капіталізація активів вітчизняних домогосподарств, за оцінками фінансової групи Credit Suisse Group, впала на 96,8% [3].

За даними того самого банку Credit Suisse, рівень добробуту на душу населення в Україні з липня 2018 року до кінця червня 2019 року зріс на 6% – до \$8,792 тис., він продовжує зростати, але ще не вийшов на докризовий рівень. Взагалі добробут українців значно нижчий, ніж у Європі (\$153,973 тис.) й у світі загалом (\$70,849 тис.) [4].

На рис. 1 наведено динаміку показника добробуту українців.

Якщо проаналізувати динаміку показника добробуту українців, то станом на кінець 2000 року в Україні рівень добробуту на душу населення становив

\$874, а на кінець 2013 року – \$9,96 тис. Станом на кінець 2014 року він знизився до \$5,72 тис., а на кінець 2015-го – до \$4,21 тис. Після цього рівень добробуту в Україні почав зростати.

За оцінками експертів, у 2019 році в Україні налічувалося 34,998 млн дорослих. Весь особистий добробут оцінювався в \$308 млрд (0,1% від світового). Медіанний рівень добробуту на душу населення становить \$1,2 тис.

Сукупний добробут населення світу за рік (2018–2019 рр.) збільшився на \$9,1 трлн, або на 2,6%, і перевищив \$360,6 трлн. У розрахунку на дорослу людину він зріс на 1,2% і досяг рівня \$70,849 тис.

Тобто добробут українців майже у 70 разів нижчий від світового показника.

В Україні добробут, як правило, вимірюється кількістю благ, що споживаються населенням. При цьому можемо зазначити, що між суспільним виробництвом і колом потреб людини, а також ступенем їх задоволення, тобто між виробництвом і рівнем життя людей, є глибокий внутрішній взаємозв'язок. З одного боку, виробництво має вирішальне значення для рівня життя населення, бо, як уже зазначалося, потенційний життєвий рівень в основному визначається сукупною кількістю благ, які створюються, тобто залежить від обсягу ВВП на душу населення (наприклад, у вартісному вираженні). З іншого боку, підвищення життєвого рівня населення має бути основною метою розвитку суспільного виробництва [5].

З огляду на наявність вказаного зв'язку важливе місце серед показників рівня життя займає блок загальноекономічних показників, що включають як показник ВВП на душу населення, так і темпи його зростання [5].

Водночас для задоволення потреб людей необхідні реальні ресурси, які має в своєму розпорядженні окрема людина, соціальні групи, регіони, суспільство загалом. Найбільш тісну кореляцію із якістю життя мають реальні доходи населення (грошові та сукупні) у співвідношенні із споживчими цінами. Вони

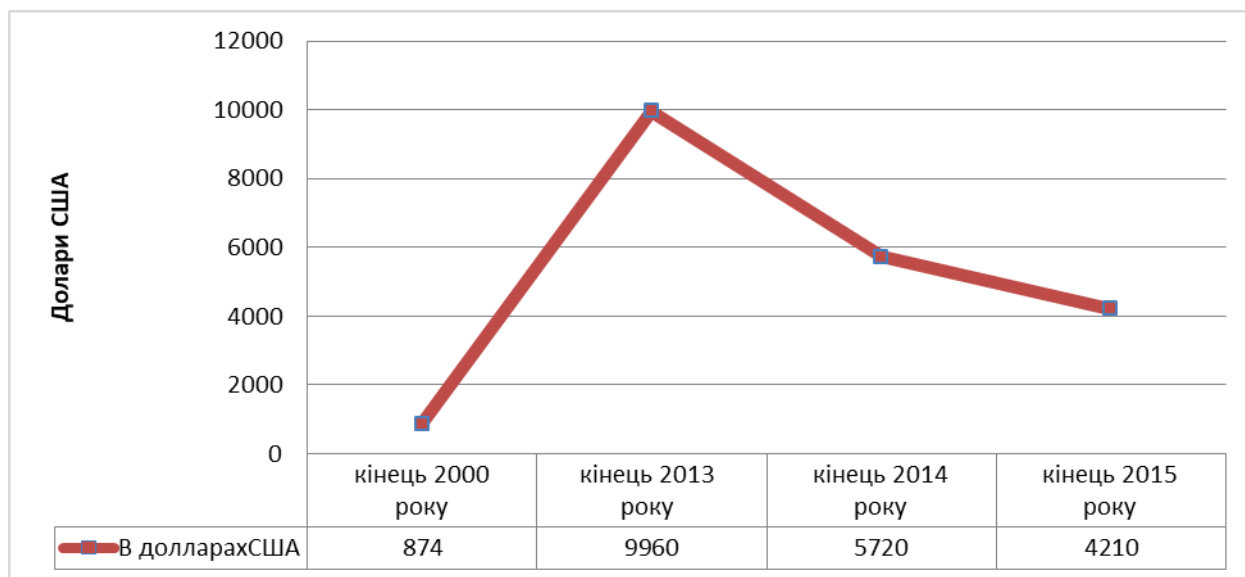

Рис. 1. Показник добробуту українців

Депозити в динаміці за 2006–2018 рр. (млрд грн)

Роки	Усього депозити	Населення	% до усього	Корпоративний сектор	% до усього	Страхові корпорації та пенсійні фонди	% до усього
2006	185,9	108,9	59	77,5	42	4,1	2,2
2007	283,9	167,2	59	115,6	41	7,0	2,5
2008	359,7	217,9	61	142,1	40	8,5	2,4
2009	335,0	214,1	64	115,5	35	7,5	2,2
2010	416,7	275,1	66	141,5	34	8,2	2,0
2011	491,8	310,4	63	181,2	37	9,8	2,0
2012	572,3	369,3	65	201,5	35	11,1	2,0
2013	670,0	442,0	66	231,1	35	12,4	1,9
2014	675,1	418,1	62	260,0	39	12,4	1,8
2015	716,7	410,9	57	312,5	44	15,0	2,1
2016	793,5	444,7	56	358,0	45	13,2	1,7
2017	898,8	495,3	55	403,7	45	14,4	1,6
Станом на 01.06. 2018	904,3	507,4	56	381,8	42	14,3	1,6

зумовлюють можливості поточного споживання, а споживання товарів і послуг населенням є одним із найважливіших компонентів рівня життя [5].

Важливим складником формування доходів домогосподарств є пасивні доходи від вкладів населення.

Як видно із показників, наведених у табл. 1, за період 2006–2018 рр. депозити домогосподарств становили 56–66% від загального обсягу.

За росту в абсолютних показниках рівень депозитів домогосподарств в сукупному обсязі дещо знизився і за останні три роки становив 55–56%, що є найнижчим показником за період, що аналізується. При цьому питома вага депозитів корпоративного сектору становила за 2016–2018 роки 42–45%, що є найвищим рівнем за період, що аналізується. Така ситуація говорить про те, що корпоративний сектор не вкладає гроші у виробництво, а заробляє на фінансових операціях.

Питома вага депозитів страхових корпорацій та пенсійних фондів становила від 2,5% у 2007 році до 1,6% у 2017–2018 роках. Такий показник характеризує стан розвитку страхового ринку та недержавного пенсійного страхування як недостатній для можливостей формування домогосподарствами накопичень.

Аналіз показав, що обсяг депозитів за період 2006–2018 років постійно зростає.

Тобто, незважаючи на складні економічні умови, населення створює накопичення, які виступають як певні резерви та як джерело додаткового доходу у вигляді отриманих відсотків.

Відомо, що високу інформативність мають показники, що розраховуються на одну особу. Тому для порівняння у табл. 2 наведено депозити, відсотки за депозитами на одну особу у Україні.

Таблиця 2

Показник депозитів та кредитів на одну особу в Україні в динаміці за 2009–2018 роки

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Чисельність населення, млн чол.	45962,9	45778,5	45644,4	45560,3	45439,8	42928,9	42760,5	42584,5	42386,4	42153,2
Депозити, млрд грн	214,1	275,1	310,4	369,3	442,0	418,1	410,9	444,7	495,3	507,4
Депозити на одну особу, грн	4658,1	6009,4	6800,4	8105,7	9727,2	9739,4	9609,3	10442,8	1168,5	1203,7
Середньо-зважені процентні ставки в річному обчисленні за депозитами, %	12,2	11,4	9,1	11,9	12,5	13,2	12,2	10,4	29,1	30,4
Процентний дохід за депозитами, млрд грн.	26,1	31,4	28,3	44,0	55,3	55,2	50,1	46,3	144,1	154,2
Процентний дохід за депозитами на одну особу, грн	568,3	685,1	618,8	965,8	1215,9	1285,6	1172,3	1086,1	3399,73	3658,0

**Депозити населення та процентний дохід за депозитами в динаміці
за 2006–2018 роки у дол. США**

Роки	Депозити населення, млрд грн	Депозити на одне домашнє господарство, грн	Середньо-зважений курс долара	Депозити населення у дол. США	Депозити на одне домашнє господарство у дол. США	Середній процентний дохід за депозитами на одне домашнє господарство, грн	Середній процентний дохід за депозитами на одне домашнє господарство у дол. США
2006	108,9	6033,6	5,05	21,6	1194,8		
2007	167,2	9319,9	5,05	33,1	1845,5		
2008	217,9	12216,8	5,45	40,0	2241,6		
2009	214,1	12063,3	7,79	27,5	1548,6	568,3	73,0
2010	275,1	15502,0	7,94	34,7	1952,4	685,1	86,0
2011	310,4	17566,5	7,95	39,0	2209,6	618,8	78,0
2012	369,3	20888,0	7,99	46,2	2614,3	965,8	120,9
2013	442,0	25042,5	7,99	55,3	3134,2	1215,9	152,2
2014	418,1	23755,6	11,89	35,2	1998,0	1285,6	108,1
2015	410,9	24790,3	21,86	18,8	1134,1	1172,3	53,6
2016	444,7	26837,6	25,55	17,4	1050,4	1086,1	42,5
2017	495,3	30018,2	26,62	18,6	1124,6	3399,7	127,7
на 01.06. 2018	507,4	30901,3	27,03	18,7	1143,2	3658,0	135,3

Розраховані дані свідчать про те, що депозитні ресурси не стали вагомим складником у фінансових ресурсах вітчизняних домогосподарств та не покращили добробут. В абсолютному вимірі їхній обсяг на одну особу свідчить про те, що процентні доходи за депозитами, так само, як і загальний обсяг депозитів, є незначними.

Депозити можуть виступати важливими складниками фінансових ресурсів домогосподарств.

Потенціал таких джерел поповнення фінансових ресурсів домогосподарств має бути використаним через створення відповідних інструментів регулювання, щоб покращити добробут вітчизняних домогосподарств.

Якщо проаналізувати динаміку фінансових операцій домашніх господарств за 2017–2018 роки, то можемо зазначити, що купівля акцій, сертифікатів, валюти та вклади до банків за цей період відповідно становили 73 933,0 млрд грн та 103 061 млрд грн, або 3,39% та 3,66% у структурі фінансових ресурсів домашніх господарств.

Якщо навести показники депозитів населення в доларах США в динаміці за 2006–2018 роки, то такий аналіз також свідчить про значний потенціал накопичень населення у підвищенні добробуту українців.

Дані табл. 3 показують, що зміна валютного курсу суттєво позначилася на обсягах накопичень населення на депозитних рахунках. У доларовому еквіваленті депозити населення у 2016–2018 роках становили 17,4–18,7 млрд, що є найнижчими показниками з 2006 року. Процентні доходи за депозитами також несуттєві. У 2017–2018 роках вони становили 127,7–135,3 дол. США, а якщо поррахувати на 1 місяць, то величина процентного доходу становить трохи більше 10 дол. США. Зро-

зуміло, що такий рівень накопичень та пасивних доходів майже не впливає на зростання добробуту. Основні проблеми полягають у загальному рівні доходів, рівні споживання та можливості накопичення.

Висновки. З метою підвищення рівня добробуту через збільшення накопичень населенням України необхідно проводити подальший аналіз чинників, що впливають на накопичення, та розробляти необхідні механізми державного впливу на зростання добробуту всього населення.

Бібліографічний список:

1. Комарницький І.Ф. Економічна теорія. ВВП і суспільний добробут. Чернівці, 2006. 334 с.
2. Чечель О.М. Державне управління в економічній сфері. Критерії оцінки добробуту населення, його показники. 2006. URL: https://pidruchniki.com/79779/ekonomika/kriteriyi_otsinki_dobrobutu_naselennya_pokazniki (дата звернення: 07.02.2020).
3. Добробут домогосподарств України знизився. Finance.ua. 2016 <https://news.finance.ua/ua/news/-/389260/dobrobut-domogospodarstv-ukrayiny-znyzivsya> (дата звернення: 11.02.2020)
4. Добробут на душу населення в Україні. 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/dobrobut-na-dushu-naselennya-v-ukrajini-dosyaglo-8-8-tis-credit-suisse-novini-ukrajini-50049016.html> (дата звернення: 11.02.2020)
5. Чечель О.М. Базові критерії добробуту населення. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 1. С. 82–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_1_23 (дата звернення: 12.02.2020)

References:

1. Komarnyts'kyj I.F. (2006). Ekonomichna teoriia. VVP i suspil'nyj dobrobut. [Economic theory. GDP and public welfare] Chernivtsi, 334 p.
2. Chechel' O.M. (2006). Derzhavne upravlinnia v ekonomichnij sferi. Kryterii otsinky dobrobutu naselennia, joho

- pokaznyky. [Public administration in the economic sphere. Criteria for assessing the well-being of the population, its indicators]. URL: https://pidruchniki.com/79779/ekonomika/kriteriyi_otsinki_dobrobutu_naselennya_pokazniki (accessed 07 February 2020)
3. Dobrobut domohospodarstv Ukrainy znyzyvsia. (2016). [The welfare of Ukrainian households has declined]. Finance.ua. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/389260/dobrobut-domogospodarstv-ukrayiny-znyzyvsya> (accessed 11 February 2020)
 4. Dobrobut na dushu naselennia v Ukraini. (2019). [Welfare per capita in Ukraine]. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/dobrobut-na-dushu-naselennya-v-ukrajini-dosyaglo-8-8-tis-credit-suisse-novini-ukrajini-50049016.html> (accessed 11 February 2020)
 5. Chechel' O.M. (2011). Bazovi kryterii dobrobutu naselennia. [Basic criteria for the welfare of the population]. Investytsii: praktyka ta dosvid, no. 1. pp. 82–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_1_23 (accessed 12 February 2020).